

Finančni leasing v novejši praksi Vrhovnega sodišča RS*

MAG. ŽIGA RAZDRIH,
pravosodni svetovalec na
Vrhovnem sodišču RS

1. Uvod

S pojmom leasing so v poslovni praksi poimenovani različni tipi pogodb, ki jim je skupna tipična leasingodajalčeva izpolnitev, da za določen čas (več let) prepusti uporabo oziroma uživanje stvari leasingojemalcu proti plačilu, ki zajame poleg rabe tudi plačilo substance te stvari (amortizacija); kavza leasinga je pridobitev ekonomske lastnine. Njegova najbolj imamentna in tipična pojavna oblika je finančni leasing. To je čista finančna operacija, ki se izpelje s posebno angažiranimi finančnimi sredstvi prek specializiranih finančnih organizacij med proizvajalcem (dobaviteljem) in leasingojemalcem. Traja vso obratno dobo predmeta, ki je dan v leasing. Stranki določita obdobje trdnosti pogodbe, v katerem nobena od njiju od nje ne more in ne sme enostransko odstopiti. Ta čas je sorazmeren gospodarsko običajnemu času uporabe predmeta. Tipični finančni leasing je tako imenovana popolnoma amortizacijska pogodba (*full-pay-out contract*). Leasingodajalec amortizira svoje investicijske stroške – seštevek obrokov, ki jih plača leasingojemalec, je večji od nabavne cene predmeta.¹

V slovenski pravni ureditvi predpisov, ki bi podrobneje urejali ta posel modernega avtonomnega gospodarskega prava, ni, posamezne določbe, ki se nanj nanašajo, pa lahko zasledimo na primer v Zakonu o bančništvu (ZBan-2),² Zakonu o potrošniških kreditih (ZPotK-1)³ in

* Prispevek je bil pripravljen na podlagi seminarske naloge, ki jo je avtor pod mentorstvom prof. dr. Petra Grilca izdelal marca 2016.

¹ Prim. Grilc, str. 160 in 161.

² Uradni list RS, št. 25/2015 in nasl. Prim. 3. točko drugega odstavka 5. člena ZBan-2.

³ Uradni list RS, št. 59/2010 in nasl. Prim. 1. točko 3. člena, 1. točko tretjega odstavka 10. člena ter tretji, četrti in peti odstavek 28. člena ZPotK-1.

Zakonu o motornih vozilih (ZMV).⁴ (Poglavitni) pravni vir takšne pogodbe je zato vsakokratni zapis njenih določil, pri čemer gre praviloma za formularne pogodbe, ki bodisi vsebujejo splošne pogoje poslovanja leasingodajalca bodisi se pogodba nanje sklicuje, zanjo pa se uporabljajo (tudi) pravila, ki urejajo klasične (nominatne) pogodbe civilnega in gospodarskega prava. Razmerja iz leasinških pogodb so zato specifična in je splošno veljavna pravna pravila pri njih večkrat težko uporabiti oziroma jih je treba s primerno interpretacijo prilagoditi. Posebno pomembno vlogo v sporih iz teh razmerij ima zato sodna praksa, ki praviloma obravnava indirektni (posredni) finančni leasing, pri katerem gre (v ekonomskem smislu) za odnos med tremi strankami: leasingodajalcem, leasingojemalcem in dobaviteljem.⁵ Večje število pravnih in gospodarskih sporov, v katerih so se obravnavale zadeve z različnimi dejanskimi in pravnimi stanji, se je odrazilo tudi v poenotenju in uveljavitvi nekaterih stališč Vrhovnega sodišča RS na tem področju. Namen tega prispevka je obravnava in kritično ovrednotenje najpomembnejših izmed njih.

Pred prikazom posameznih primerov iz sodne prakse Vrhovnega sodišča RS velja opozoriti, da se nanašajo le na tiste zadeve, v katerih je bila vložena revizija kot izredno pravno sredstvo, in da je treba pri njihovem obravnavanju upoštevati, da so bili preizkusi izpodbijanih odločb lahko opravljeni le v mejah, ki jih določa Zakon o pravnem postopku (ZPP)⁶ (pri tem je zlasti pomembno, da je kontrola revizijskega sodišča zaradi prepovedi izpodbijanja dejanskih ugotovitev sodišč nižjih stopenj vezana na pred njima ugotovljeno dejansko stanje – prim. tretji odstavek 370. člena ZPP).

2. Pravna narava

Odgovor na vprašanje, kakšna je pravna narava (posamezne) pogodbe o leasingu, je glede na prakso Vrhovnega sodišča RS ključen za presojo, ali zanjo pridejo v poštev tudi zakonske določbe o prodaji s pridržkom lastninske pravice in prodaji na obroke (prim. 520. do 526. člen Obligacijskega zakonika – OZ⁷ in 49. do 54. člen Zakona o varstvu potrošnikov – ZVPot⁸), na katere leasingojemalci kot toženci v sporih pred sodiščem velikokrat opirajo svoje ugovore.

Dodobra ustaljeno stališče Vrhovnega sodišča RS je, da v primeru, ko pogodba o finančnem leasingu vsebuje ali klavzulo, da njen predmet s plačilom zadnjega obroka postane last leasingojemalca, ali klavzulo, da predmet postane njegova last s plačilom v pogodbi dogovorjenega

⁴ Uradni list RS, št. 106/2010 in nasl. Prim. drugi odstavek 29. člena ZMV.

⁵ Prim. Grilc, str. 162 in 163; Jadek Pensa, str. 207 in 208.

⁶ Uradni list RS, št. 26/1999 in nasl.

⁷ Uradni list RS, št. 83/2001 in nasl.

⁸ Uradni list RS, št. 20/1998 in nasl.

zneska odkupa, prevzame (tudi) značilnosti prodajne pogodbe; če pa pogodba o leasingu ne vsebuje nobene od teh klavzul, prevzame značilnosti zgolj najemne pogodbe.⁹ Tako pogodbo bi bilo najbrž ustrežneje opredeliti kot operativni leasing; ta je zaradi krajšega trajanja in predvsem zato, ker ne stremi k poplačilu polne amortizacije, (še bolj kot finančni) podoben najemu.¹⁰

Leasingojemalčeve možnosti za odkup predmeta leasinga so v posameznih pogodbah opredeljene različno (natančno). Dvoma, da ima pogodba o leasingu tudi značilnosti prodajne pogodbe (s pridržkom lastninske pravice oziroma na obroke), ne more biti v primeru, ko ta vsebuje eno od zgoraj navedenih klavzul. Drugače bi lahko veljalo za primer, ko pogodba o leasingu vsebuje zgolj opcijo odkupa predmeta leasinga po izteku roka trajanja.¹¹ Z izrazom opcija se opisujejo različni pravni položaji in pravna razmerja, ki določeni osebi (opcijski upravičenec) zagotavljajo možnost, da samostojno z enostranskim ravnanjem (opcijska izjava) doseže pravno posledico, ki zavezuje drugo osebo (opcijski zavezanec). Za opcije štejemo zlasti primere, ko se stranki pravnega razmerja vnaprej dogovorita, da bo ena od njiju imela možnost, da z izjavo doseže sklenitev vsebinsko vnaprej določene pogodbe (najpogosteje prodajne).¹² Ni mogoče prezreti, da gre v primeru leasinske pogodbe z opcijo odkupa za dve ločeni pogodbi (leasinsko oziroma najemno na eni strani in prodajno na drugi strani), ki pa sta povezani. Vrhovno sodišče RS je o tem pravnem vprašanju dopustilo revizijo,¹³ ki pa še ni vložena. Menim, da je tudi taka pogodba, enako kot tisti s prej navedenima klavzula-
 ma, v osnovi sicer podrejena splošnim pravilom o zakupni (najemni) pogodbi (587. do 618. člen OZ), vendar pa je zaradi njene povezanosti s prodajno pogodbo tudi pri njej (lahko) na mestu smiselna uporaba nekaterih zakonskih določb o prodaji. Pri tej presoji so (lahko) pomembne (tudi) okoliščine, kateri od udeležencev je bil v času trajanja tega leasinskega razmerja imetnik večine lastninskih upravičenj glede predmeta leasinga, kdo je v tem obdobju nosil tipične rizike lastnika (zlasti nevarnost poškodovanja ali uničenja stvari), na kom je bilo breme obveznosti, ki zadevajo njegovo uporabo, kakšno je razmerje med diskontirano vsoto obrokov leasinga in tržno vrednostjo predmeta leasinga, čas trajanja pogodbenega razmerja oziroma vprašanje trdnosti pogodbe idr.

⁹ Prim. II Ips 280/2002 z dne 12. februarja 2004, II Ips 105/2004 z dne 25. marca 2004, II Ips 237/2008 z dne 16. junija 2011, II Ips 736/2008 z dne 15. marca 2012, II Ips 1056/2008 z dne 29. marca 2012, II Ips 42/2010 z dne 25. julija 2013 idr.

¹⁰ Prim. Grilc, str. 161.

¹¹ Prim. Berden, str. 61; avtor predlaga, da bi tako najemno-prodajno pogodbo v času trajanja presojali po določilih o rabokupu (najemu), (opcijske) pogodbene določbe o možnosti odkupa predmeta leasinga pa kot predpogodbo.

¹² Prim. Juhart (2004), str. 1103 in 1104.

¹³ Sklep II DoR 51/2015 z dne 16. julija 2015.

3. Klavzula o izključitvi odgovornosti leasingodajalca za izročitev predmeta leasinga

Za vse pojavne oblike pogodb o leasingu je značilna prepustitev rabe določene stvari proti plačilu. Ob takem izhodišču je samoumevna dolžnost leasingodajalca, da leasingojemalcu omogoči uporabo predmeta leasinga, in nadalje možnost leasingojemalčevega ugovora neizpolnitve (do izročitve predmeta leasinga) leasingodajalčevemu zahtevku za plačilo obrokov leasinga. Pri klasičnem finančnem leasingu si dobavitelja predmeta leasinga izbere leasingojemalec sam. Ko se ta z dobaviteljem dogovori o nabavni ceni in pogojih dobave predmeta, se z leasingodajalcem dogovori še o pogojih za izvedbo leasinga. Leasingodajalec kupi predmet leasinga in ga da v (upo)rabo leasingojemalcu. Pri tej obliki leasinga torej leasingodajalec ni obenem tudi dobavitelj predmeta leasinga, zato v takšnih pogodbah praviloma najdemo najrazličnejše klavzule, ki izključujejo njegovo odgovornost za izročitev predmeta leasinga ter za njegove pravne in stvarne napake oziroma ki te rizike prevalijo z leasingodajalca na dobavitelja. Zato pogodbeno določila redno vsebujejo (tudi) klavzulo o odstopu (cesiji) vseh leasingodajalčevih zahtevkov v zvezi z izročitvijo predmeta, pravnimi in stvarnimi napakami ter odškodninskih zahtevkov v razmerju do dobavitelja leasingojemalcu. V pravni literaturi lahko zasledimo opozorilo, da je sprejemljivost pogodbene razbremenitve leasingodajalčeve odgovornosti za neizpolnitev obveznosti nemotene uporabe predmeta leasinga z vidika načela vestnosti in poštenja ter dobrih poslovnih običajev (5. člen OZ) lahko vprašljiva.¹⁴

Vrhovno sodišče RS tega vprašanja še ni obravnavalo poglobljeno, iz njegove relativno obsežne prakse, ki se nanaša na ugovore leasingojemalcev v zvezi z neizročitvijo predmeta leasinga, pa izhaja, da o dopustnosti take klavzule nima pomislekov. V večjem številu odločb je zavzelo stališče, da nedobava predmeta leasinga ob poprejšnji pogodbeni izključitvi leasingodajalčeve odgovornosti za to ni razlog za razbremenitev leasingojemalčeve obveznosti plačevanja obrokov.¹⁵ Vsa tveganja, ki nastanejo zaradi kršitve obveznosti dobave predmeta leasinga, torej tudi tveganje opustitve njegove izročitve, po pogodbi o finančnem leasingu s tako klavzulo nosi leasingojemalec, ki sam izbere prodajalca, pri čemer pozna njegove prodajne, poslovne in dobavne pogoje ter jih sprejme. Takšna razdelitev tveganj pri pogodbah o finančnem leasingu ni nič posebnega, ampak je za to obliko leasinga celo tipična. Leasingodajalec glede dobave (izročitve) predmeta leasinga ne prevzame nobenega rizika. Njegov interes je le na finančnem področju: da leasingojemalcu denarno omogoči nakup stvari, pri čemer naj dobiček doseže z

¹⁴ Prim. Jadek Pensa, str. 213 in 214.

¹⁵ Prim. odločbe III Ips 69/1996 z dne 27. februarja 1997, III Ips 31/2003 z dne 27. novembra 2003, III Ips 15/2004 z dne 30. marca 2005, II Ips 792/2007 z dne 26. avgusta 2010, II Ips 771/2008 z dne 15. decembra 2011 in II Ips 29/2010 z dne 8. novembra 2012.

ustrezno visoko najemnino (v obliki anuitet).¹⁶ Izključitev leasingodajalčeve odgovornosti za pravne napake predmeta leasinga zakon dopušča (493. člen OZ).¹⁷ Če splošni pogoji vsebujejo (tudi) klavzulo o odstopu (cesiji) vseh zahtevkov leasingodajalca v razmerju do dobavitelja leasingojemalcu, opisana razdelitev tveganj ni v nasprotju z načelom vestnosti in poštenja (prvi odstavek 5. člena OZ), saj na primeren način varuje tudi leasingojemalčeve koristi, prav tako ne gre za zlorabo pravic (7. člen OZ) oziroma kršitev načela enake vrednosti dajatev (8. člen OZ).¹⁸ Tudi sam menim, da je v takšni situaciji leasingojemalčev položaj ustrezno izenačen z leasingodajalčevim položajem kupca v razmerju z dobaviteljem, zato kršitvi načela vestnosti in poštenja ter enakopravnega položaja pogodbenih strank nista podani. Če stranki leasingodajalčeve odgovornosti za dobavo predmeta leasinga leasingojemalcu v pogodbi nista izključili, je položaj (seveda) nujno drugačen.¹⁹

Opozoriti velja na zadevo II Ips 42/2010,²⁰ v kateri je Vrhovno sodišče RS obravnavalo situacijo, ko se je leasing nanašal na predmet (avtomobil), ki je bil v pogodbi (brez odkupne klavzule) točno določen (individualiziran z določitvijo dobavitelja ter z navedbo proizvajalca, znamke, tipa, številke šasije). Poudarilo je, da bi moral zato leasingodajalec dobavitelju plačati in leasingojemalcu prepustiti v uporabo prav ta avto, ne glede na to, da ga je izbral slednji, ta pa bi moral prav zanj poravnovati mesečne obroke. Ker avto, ki bi ustrežal navedenim razlikovalnim elementom, ni nikoli obstajal, izročitev leasingojemalcu ni bila mogoča, zaradi česar je pogodba o leasingu nična (prim. 35. člen OZ) in leasingodajalec ne more zahtevati ne njene izpolnitve ne odškodnine zaradi razveze pogodbe. Gre za objektivno in začetno nemožnost izpolnitvenega ravnanja (v konkretnem primeru dajatve/izročitve vozila), pri čemer okoliščina, da se je med leasingodajalca in leasingojemalca »vrnil«²¹ tretji (dobavitelj), ni odločilna. Veljavnost leasinske pogodbe v položaju, ko je leasingodajalec le plačnik, ne pa tudi dobavitelj predmeta leasinga, sicer načeloma ne more biti odvisna od izročitve predmeta leasinga, vendar to stališče ne velja za primer, ko je pogodba o leasingu sklenjena glede predmeta, ki že ob njeni sklenitvi (ali kasneje) sploh ni obstajal.

Na prvi pogled se zdi, da je Vrhovno sodišče RS s to odločitvijo pomembno spremenilo svojo dodobra ustaljeno prakso glede vpliva nedobave predmeta leasinga na veljavnost leasinske pogodbe. Problematičen je zlasti dostavek, da stališče o ničnosti pogodbe velja tako v primeru, ko predmet leasinga ne obstaja ob njeni sklenitvi, kot tudi, ko ta preneha kasneje. Ni mogoče prezreti, da je predmet leasinga običajno točno določena (individualizirana) stvar, ki leasingojemalcu iz različnih razlogov morda ne bo izročena (uničenje med transportom, obstoj prav-

¹⁶ Prim. zlasti sklep III Ips 15/2004 z dne 30. marca 2005.

¹⁷ Prim. sodbo II Ips 771/2008 z dne 15. decembra 2011.

¹⁸ Prim. zlasti sodbo in sklep III Ips 31/2003 z dne 27. novembra 2003.

¹⁹ Prim. sklep II Ips 563/2006 z dne 9. julija 2008.

²⁰ Prim. sodbo z dne 25. julija 2013.

nih napak idr.). Namen, ki ga leasingodajalec želi doseči s klavzulo o izključitvi odgovornosti za izročitev predmeta leasinga, je ravno v tem, da se razbremeni tega rizika.

Menim, da odločba Vrhovnega sodišča RS II Ips 42/2010 sicer pomeni določen odstop od doslej uveljavljenih stališč, vendar jo je treba razumeti kot izjemo, ki velja zgolj za primer(e), ko je predmet leasinga v pogodbi individualno točno določen (*species*), pa v resnici ni obstajal, ne obstaja in ne bo obstajal, kar z veliko verjetnostjo kaže, da gre za ravnanje (vsaj ene) pogodbenih stranke v nasprotju z več temeljnimi načeli OZ, ki omejujejo pogodbeno avtonomijo v prid zagotavljanja pravičnosti (načelo vestnosti in poštenja, načelo prepovedi zlorabe pravic, načelo prepovedi povzročanja škode, načelo dolžnosti izpolnitve obveznosti). Posebej pa je treba poudariti, da sta posledici ničnosti pogodbe kondikcija (prim. 87. člen OZ), torej vrnitev izpolnitve (oziroma njene denarne vrednosti), in odškodnina (prim. 91. člen OZ), kar pomeni, da je leasingodajalec tudi v tem položaju lahko v končni fazi upravičen do popolnoma enakega denarnega zneska kot v primeru, če mu priznamo izpolnitvene zahteve (njegovih interesi so torej v celoti zavarovani); tudi v taki pravdi pa lahko njegov uspeh, tako kot v vsaki drugi, zagotovi zgolj njegova ustrežna procesna aktivnost.²¹

4. Razveza pogodbe o finančnem leasingu in njene posledice

Temeljna leasingojemalčeva obveznost je plačevanje leasinskih obrokov. V primeru njene kršitve leasingodajalec lahko vztraja pri pogodbi in zahteva njeno izpolnitve ali pa, kar je v praksi pogostejše, od pogodbe odstopi (prim. 103. in 108. člen OZ, prim. tudi 52. člen ZVPot) in uveljavlja sankcije, ki sledijo razvezi pogodbe zaradi neizpolnitve. To so spori iz leasinskih razmerij, ki jih je pred sodišči največ. V primeru razveze (delno že izpolnjene) pogodbe imata njeni stranki (poleg tega, da sta obe prosti svojih obveznosti) pravico do vrnitve danega, povračil za koristi in (morebitne) odškodnine (prim. 103. in 111. člen, drugi odstavek 239. člena, 243. in 503. člen OZ ter 54. člen ZVPot).

Neredko je v taki pravdi sporno že vprašanje, ali je bila pogodba o leasingu kljub temu, da je leasingodajalec predmet leasinga leasingojemalcu (predčasno) odvezel, (sploh) razvezana. Vrhovno sodišče RS je večkrat pojasnilo, da (že) zahtevke za vrnitev predmeta leasinga ali zakupa (najema) vsebuje tudi odpoved takšne pogodbe,²² navedeno stališče pa (seveda) še toliko bolj velja za primer, ko leasingodajalec (najemodajalec) predmet leasinga (najema) zaseže.²³

²¹ Kaže, da je ta taka tudi v zadevi, na katero se nanaša sodba Vrhovnega sodišča RS II Ips 42/2010, saj v njej leasingodajalec podredno uveljavlja plačilo odškodnine, pri čemer odločitev o tem zahtevku zaradi nepravnomočnosti ni bila predmet revizijskega preizkusa – primerjaj 1. in 2. točko obrazložitve sodbe z dne 25. julija 2013.

²² Prim. odločbi II Ips 465/1994 z dne 14. februarja 1996 in II Ips 272/2003 z dne 6. maja 2004; takšna odpoved je kljub temu, da ni izrecna, dovolj nedvoumno izražena.

²³ Prim. sodbo II Ips 736/2008 z dne 15. marca 2012.

4.1. Odškodninska obveznost

Leasingojemalci – fizične osebe pogosto ugovarjajo leasingodajalčevemu zahtevku za plačilo odškodnine oziroma zneska vseh še nezapadlih obrokov leasinga,²⁴ in sicer z izoliranim sklicevanjem na določila OZ (526. člen)²⁵ in ZVPot (54. člen)²⁶ o posledicah razvezane pogodbe o prodaji na obroke, ki te pravice ne določajo, pri čemer opozorijo še na 50.a člen ZVPot, po katerem so nična določila pogodbe o prodaji na obroke, ki bi bila za potrošnika manj ugodna od določb tega poglavja, razen določil o lastninskem pridržku.²⁷ Nobenega dvoma ne more biti, da te določbe pravice do odškodnine, ki jo (tudi) leasingodajalcu sicer dajejo splošna pravila obligacijskega prava, ne izključujejo.²⁸ Gre le za to, da navedeni določili ZVPot in OZ specialno urejata le eno izmed posledic razvezane prodajne pogodbe na obroke – reparacijske obveznosti, ne pa tudi odškodninske obveznosti.²⁹ Pogodba o leasingu, ki prevzame (tudi) značilnosti prodajne pogodbe (na obroke), se tako glede posledic razveze ne razlikuje od pogodbe o leasingu, ki ji teh lastnosti ne moremo pripisati. Opredelitev konkretne pogodbe o leasingu kot pogodbe z elementi prodaje (na obroke) torej ni tako pomembna, kakor ji to pripisujejo leasingojemalci – fizične osebe kot toženci v sporih pred sodiščem.

²⁴ V taki višini namreč opredeljuje odškodnino, do katere je v primeru odstopa od pogodbe o leasingu zaradi leasingojemalčeve neizpolnitve upravičen leasingodajalec, v poslovni praksi običajna pogodbeno klavzula.

²⁵ Če se pogodba razveže, mora prodajalec vrniti kupcu prejete obroke z obrestmi od dneva, ko jih je prejel, in mu povrniti nujne stroške, ki jih je imel za stvar; kupec pa mora vrniti prodajalcu stvar v stanju, v kakršnem je bila tedaj, ko mu je bila izročena, in mu dati povračilo za njeno uporabo vse do razveze pogodbe.

²⁶ Če se pogodba razveže, mora prodajalec vrniti prejete obroke z zakonitimi obrestmi od dneva, ko jih je prejel, in potrošniku povrniti nujne stroške, ki jih je imel za blago. Potrošnik mora vrniti prodajalcu blago v stanju, v kakršnem je bilo tedaj, ko mu je bilo izročeno, in mu dati povračilo za njegovo uporabo vse do razveze pogodbe.

²⁷ Dodati velja, da je pravilo o ničnosti določb, ki bi bile za potrošnika pri prodaji na obroke manj ugodne od določb zakona, najprej vseboval Zakon o obligacijskih razmerjih – ZOR (Uradni list SFRJ, št. 29/1978 in nasl.) v 551. členu, nato pa ZVPot (najprej v 55. členu, sedaj pa v 50.a členu).

²⁸ Pri tem velja opozoriti na stališče Juharta (2003), v: M. Juhart, N. Plavšak (ur.), str. 588; avtor opozarja, da je (že) določba 111. člena OZ po svoje nepotrebna, ker bi lahko celoten sklop pravil, ki jih določa, dosegli tudi z upoštevanjem splošnih načel pogodbenega, odškodninskega in reparacijskega prava.

²⁹ Drugačno, vendar osamljeno stališče izhaja iz sodbe Vrhovnega sodišča II Ips 280/2002 z dne 12. februarja 2004, s katero je revizijo zavrnilo tudi v delu, v katerem je bila izpodbijana pravnomočna presoja, da je pogodbeno določilo o zapadlosti vseh še nezapadlih obrokov nično. Poudarilo je, da sporni dogovor vsebuje tudi elemente prodaje na obroke s pridržkom lastninske pravice, zaradi česar za to pogodbo veljajo pravila o prodaji na obroke (prvi odstavek 550. člena ZOR) in so nična tista njena določila, ki bi bila za kupca (leasingojemalca) manj ugodna od določb ZOR, ki to vrsto posla urejajo (551. člen ZOR). Posledica razdora pogodbe pa je po zakonu (zgolj) restitucija (549. člen ZOR).

4.2. Odškodnina, dogovorjena v višini vsote še nezapadlih obrokov leasinga

Pogodbena klavzula, ki opredeljuje višino odškodnine, do katere je v primeru odstopa od pogodbe o leasingu zaradi leasingojemalčeve neizpolnitve upravičen leasingodajalec, v znesku vseh še nezapadlih obrokov leasinga, je v pogodbah o (finančnem) leasingu običajna.³⁰ Jadek Pensa opozarja, da je ta sporna, če ne upošteva predčasne vrnitve vozila in predčasne zapadlosti plačila obrokov. Takšen dogovor bi lahko predstavljal dogovor o pavšalni odškodnini (*liquidated damages*), ki ga naše pravo ne pozna, dopušča pa omejitev odgovornosti, ki se lahko nanaša na najvišji znesek odškodnine (tretji odstavek 242. člena OZ). Poleg tega je dopusten dogovor o pogodbeni kazni (247. in naslednji členi OZ), ki pa je za primer neizpolnitve ali zamude pri izpolnitvi denarne obveznosti izključen. Zato naj dogovorjene odškodnine v višini vsote še dolgovanih obrokov ne bi bilo moč kvalificirati kot dogovor o pogodbeni kazni, lahko pa bi ji pripisali pomen dogovorjenega načina izračuna pozitivnega pogodbenega interesa, kar je v načelu lahko v sferi pogodbene avtonomije.³¹

Stališča Vrhovnega sodišča RS o tem vprašanju so praktično identična prej navedenim. Takšen dogovor je torej dopusten, saj pravne posledice prenehanja pogodbe z zakonom niso urejene kogentno, pri čemer mu je mogoče pripisati pomen (vnaprej) dogovorjenega načina izračuna pozitivnega pogodbenega interesa,³² ki v primeru odstopa od pogodbe zaradi leasingojemalčeve kršitve obveznosti (prenehanje plačevanja obrokov) pripada leasingodajalcu kot odškodnina.³³ Tudi taka pogodbena vsebina je načelno lahko v okviru svobodnega urejanja obligacijskih razmerij (3. člen OZ), vendar to ni (povsem) neomejeno; omejitve mu postavljajo druga načela obligacijskega prava in kogentna pravila. Pri presoji njegove (ne)dopustnosti v konkretnem primeru je pomembno zlasti temeljno načelo odškodninskega prava, da odškodnina ne sme presegati nastale škode; leasingodajalec zaradi razveze pogodbe ne sme biti v boljšem položaju od tistega, v katerem bi bil, če do te ne bi prišlo. Zato so relevantni tudi morebitni zaradi razveze pogodbe privarčevani izdatki leasingodajalca in druge njegove koristi (prim. tretji odstavek 243. člena OZ, *compensatio lucri cum damno*). Vrhovno sodišče RS tako pri oceni (ne)utemeljenosti zahtevanega zneska tovrstne odškodnine upošteva vsoto stroškov nabave predmeta, stroškov financiranja, drugih stroškov in dobička leasingodajalca na eni

³⁰ Predvideva jo tudi vzorčna pogodba v Berden, str. 99 (6. člen), in vzorčna pogodba o finančnem leasingu premičnin v Gerbec, Košir, str. 183, 184 in 208.

³¹ Prim. Jadek Pensa, str. 220 in 221.

³² Tudi izpolnitveni interes; gre za premoženje, ki bi pogodbi zvesti stranki pripadlo, če bi bila pogodba v celoti pravilno izpolnjena.

³³ Prim. odločbe II Ips 104/2007 z dne 8. julija 2009, II Ips 194/2009 z dne 1. decembra 2011, II Ips 736/2008 z dne 15. marca 2012, II Ips 1056/2008 z dne 29. marca 2012, III Ips 103/2013 z dne 25. februarja 2014, II Ips 34/2012 z dne 13. novembra 2014 idr.

strani ter že plačane obroke leasinga, ki morajo biti diskontirani na čas prenehanja pogodbe, morebitna druga vnaprejšnja plačila leasingojemalca in vrednost predčasno vrnjenega predmeta leasinga (in/ali odškodnino/zavarovalnino, prejeto zaradi njegove poškodbe/uničenja) na drugi strani. Pomembna je (lahko) tudi dolžnost oškodovanca, da stori vse razumne ukrepe za zmanjšanje škode, ker sicer druga stranka lahko zahteva zmanjšanje odškodnine (četrti odstavek 243. člena OZ). Leasingodajalec mora zato v vsakem primeru narediti vse, kar je v njegovi moči, da čim bolj izkoristi preostalo vrednost predčasno vrnjenega predmeta leasinga. Dodati velja, da mora okoliščine, ki so podlaga za zmanjšanje odškodnine po tretjem in četrtem odstavku 243. člena OZ, zatrjevati in dokazati pogodbeni stranka, ki sicer odškodninsko odgovarja (konkretno leasingojemalec).³⁴

Na vprašanje, ali so določila splošnih pogojev leasinskih pogodb, ki določajo opisani način izračuna pozitivnega pogodbenega interesa, v primeru ojemalcev, ki so fizične osebe, nična zaradi nasprotovanja določbam ZVPot, Vrhovno sodišče RS še ni izrecno odgovorilo.³⁵ O uporabi ZVPot v primeru, ko je leasingojemalec fizična oseba, sicer ne more biti dvoma, pri čemer za pogodbo o leasingu, ki ji lahko pripišemo tudi značilnosti prodajne pogodbe, glede na določbo prvega odstavka njegovega 56. člena³⁶ pridejo v poštev tudi njegove določbe o prodaji na obroke. Poudarjam pa, da ne vidim razlogov za drugačno, torej za leasingodajalca manj strogo oziroma za leasingojemalca manj ugodno presojo, če v konkretnem primeru uporaba določb ZVPot ne pride v poštev, in je ta oprta zgolj na določila OZ. Vprašljivo se mi namreč zdi stališče, da naj bi bile določbe 22. do 24. člena ZVPot o pogojih za veljavnost določil v splošnih pogojih pogodbe strožje od (splošnih) pravil OZ o ničnosti nekaterih določil splošnih pogojev (121. člen),³⁷ za obravnavano problematiko pa je bistveno, da po mojem mnenju pogoji iz ZVPot vsaj niso toliko strožji od tistih iz OZ, da bi v konkretnem primeru narekovali drugačno odločitev sodišča glede (ne)veljavnosti posameznega določila splošnih pogojev v odvisnosti od tega, ali se uporabi en ali drug zakon.³⁸ Ni mogoče prezreti, da je omejitev

³⁴ Prim. Plavšak, v: M. Juhart, N. Plavšak (ur.), str. 225.

³⁵ Zaradi neenotnosti sodne prakse višjih sodišč o tem, ali je treba ničnost v primeru, ko je leasingojemalec fizična oseba, presojati po določbah ZVPot ali po določbah OZ, sodne prakse Vrhovnega sodišča o tem pa ni, je s sklepom II DoR 84/2010 z dne 19. avgusta 2010 dopustilo revizijo glede vprašanja ničnosti določbe splošnih pogojev o obveznosti leasingojemalca kot fizične osebe plačati vse nezapadle obroke leasinga, če leasingodajalec odstopi od pogodbe iz razlogov na njegovi (leasingojemalčevi) strani. Dopusčena revizija je bila zaradi neizpolnjevanja formalnih pogojev zavržena (sklep II Ips 431/2010 z dne 14. julija 2011).

³⁶ Določbe o prodaji na obroke iz tega poglavja veljajo tudi pri drugih dogovorih, ki imajo enako vsebino, kot na primer zakupna pogodba z določilom, da bo v zakup dano blago prešlo v potrošnikovo lastnino, če bo določen čas plačeval zakupnino.

³⁷ Prim. Kranjc, v: M. Juhart, N. Plavšak (ur.), str. 641.

³⁸ Prim. tudi Možina, str. 1445; avtor opozarja na neuskkljenost slovenskega splošnega in potrošniškega obligacijskega prava. Ker je slovenski zakonodajalec v OZ le prepisal določbe ZOR, evropsko zakonodajo pa je nekoordinirano prenašal v ZVPot, so splošni pogoji poslovanja v ZVPot urejeni drugače kot v OZ, jasne razmejite uporabe obeh

pogodbene avtonomije v prid zagotavljanja pravičnosti in s tem enakopravnosti pogodbenih strank tudi v OZ konkretizirana v številnih določbah. Zdi se, da bi uporaba 121. člena OZ z ustreznim upoštevanjem tudi splošnih načel obligacijskega prava, zlasti enakopravnosti udeležencev v obligacijskih razmerjih (4. člen OZ), vestnosti in poštenja (5. člen OZ),³⁹ prepovedi zlorabe pravic (7. člen OZ) in enake vrednosti dajatev (8. člen OZ), morala pripeljati do enake odločitve o (ne)obstoju ničnosti posameznega spornega določila splošnih pogojev kot uporaba (specialnih) določb ZVPot.

Iz že predstavljenih stališč Vrhovnega sodišča RS po mojem mnenju tako jasno izhaja, da dogovorjena odškodnina v višini vsote še nezapadlih obrokov leasinga tudi v primeru leasingojemalcev kot potrošnikov ne more biti nična v vsakem primeru oziroma sama zase. Ključno je torej, kako je odškodnina določena (izračunana) v konkretnem primeru (pogodbi), pri čemer je v pravdi veliko odvisno tudi od procesne (ne)aktivnosti strank. Na ničnost sicer sodišče pazi po uradni dolžnosti, vendar le v okviru trditvev o pravnorelevantnih dejstvih, ki pa sta jih v skladu z razpravnim načelom (prvi odstavek 7. člena in 212. člen ZPP) dolžni podati pravdni stranki.⁴⁰

Razumljivo je, da opisana stališča veljajo zgolj za položaje, ko je vsota vseh še nezapadlih obrokov leasinga v pogodbi (izrecno) dogovorjena kot odškodnina. V nasprotnem primeru leasingodajalec do teh zneskov – brez ustrezno drugačne trditvene in dokazne podlage – ne more biti upravičen. Ob razvezi pogodbe in leasingojemalčevi vrnitvi predmeta leasinga (oziroma odstopu od nje in odvzemu predmeta) leasingodajalec plačila (vseh) preostalih dogovorjenih obrokov leasinga (torej izpolnitve leasingojemalčeve glavne pogodbene obveznosti) ne more zahtevati.⁴¹

Opozarjam, da bi zavračanje leasingodajalčeve upravičenosti do odškodnine v višini pozitivnega pogodbenega interesa, ki bi ga bilo drugače, kot je opisano, težko izračunati, nujno usodno ogrozilo poslovanje za leasing specializiranih gospodarskih družb. Te v primeru finančnega leasinga kupujejo stvari od proizvajalcev (dobaviteljev) v svojem imenu in za svoj račun, vendar običajno tudi že za vnaprej znanega uporabnika – leasingojemalca, na podlagi njegove neposredne zahteve in izbire dobavitelja ter predmeta leasinga. Interes leasingoda-

predpisov pa ni. Evropsko pravo zahteva, da na področju veljave Direktive 93/13/EGS (torej v razmerju podjetje – potrošnik) določbe ZVPot, ki jo uresničujejo, derogirajo splošno ureditev v 120. in 121. členu OZ, pri čemer se postavlja vprašanje smiselnosti soobstoja dveh različnih ureditev istega instituta.

³⁹ Prim. tudi Dolenc, str. 1075; avtor zagovarja širšo uporabo načela vestnosti in poštenja pred slovenskimi sodišči.

⁴⁰ Prim. odločbe Vrhovnega sodišča RS III Ips 5/2003 z dne 6. novembra 2003, II Ips 348/2009 z dne 3. decembra 2009, III Ips 6/2009 z dne 6. septembra 2011 idr.

⁴¹ Prim. sodbo Vrhovnega sodišča RS II Ips 736/2008 z dne 15. marca 2012. Nasprotno stališče bi pomenilo, da je leasingojemalac dolžan izpolniti s pogodbo prevzeto obveznost v celoti, leasingodajalec pa je svoje (zagotovitev nemotene uporabe predmeta leasinga) oproščen.

jalca pri klasičnem finančnem leasingu torej ni v prevzemu kupljene stvari, temveč obstaja le na finančnem področju: lastninsko pravico na predmetu leasinga pridobi samo zato, da leasingojemalcu omogoči njegovo uporabo proti plačilu tako visokih obrokov leasinga, da bodo zagotovili (tudi) njegov dobiček.

Za obravnavano problematiko bo (lahko) pomembna tudi odločitev Vrhovnega sodišča RS o reviziji, dopuščeni v zadevi II DoR 51/2015⁴² glede vprašanja pravne narave dogovora o vnaprej pogodbeno fiksno določeni odškodnini v znesku šestih obrokov leasinga ter njegove dopustnosti. Menim, da je tudi (ne)dopustnost takega dogovora oziroma njegova (ne)skladnost z določbami OZ in ZVPot vprašanje, ki ga je treba rešiti za vsak posamezen primer posebej. Nikakor pa ni mogoče prezreti, da je tak dogovor o odškodnini v višini vsote fiksno določenega števila leasinskih obrokov ne glede na čas prenehanja pogodbe še bolj problematičen od odškodnine v znesku vseh nezapadlih obrokov leasinga, običajno dogovorjene v leasinskih pogodbah. O pozitivnem pogodbenem interesu v tem primeru najbrž ne moremo govoriti,⁴³ če pa tak dogovor štejemo za pogodbeno kazen, ki ji je po mojem mnenju bližje, je treba opozoriti, da so glede njene dopustnosti v pravni literaturi razhajanja. Večinsko stališče je, da je dogovor o pogodbeni kazni za primer neizpolnitve ali zamude pri izpolnitvi denarne obveznosti izključen (tretji odstavek 247. člena OZ).⁴⁴ Plavšakova pa se s tako razlago ne strinja v celoti in meni, da ni utemeljenega razloga proti dopustnosti dogovora o pogodbeni kazni za primer neizpolnitve denarne obveznosti. Poudarja, da zamudne obresti opravljajo enako funkcijo kot pogodbeno kazen in so zato njeno ustrezno nadomestilo (surogat) samo v primeru zamude z izpolnitvijo (denarne obveznosti) v ožjem pomenu besede, ne pa tudi takrat, ko (čeprav zaradi zamude) upnik uresniči pravico odstopiti od pogodbe (torej v primeru neizpolnitve).⁴⁵ Pri tej presoji bodo (lahko) pomembna tudi določila drugega odstavka 53. člena ZVPot⁴⁶ ter (splošni) določbi 23. in 24. člena istega zakona. Za do potrošnika nepošten (in zato ničen) pogodbeni pogoj ob izpolnitvi pogojev iz prvega odstavka 24. člena ZVPot se tako štejejo (med drugim) zlasti določba, s katero se določi pogodbeno kazen v korist podjetja; določba, ki od potrošnika zahteva plačilo nesorazmerno visokega nadomestila v primeru, ko ne izpolni svojih pogodbenih obveznosti; in določba, ki potrošnika zavezuje k izpolnitvi vseh pogodbenih obveznosti, tudi v primeru, ko podjetje ne izpolni svojih pogodbenih obveznosti.

⁴² Sklep z dne 16. julija 2015. Revizija še ni bila vložena.

⁴³ Fiksno določena odškodnina je lahko večja ali manjša od vsote, ki bi jo leasingodajalec dobil v primeru popolne izpolnitve pogodbe, odvisno od časa prenehanja leasinskega razmerja.

⁴⁴ Prim. Jadek Pensa, str. 221; Cigoj, str. 967 in 968, Strohsack, str. 38.

⁴⁵ Prim. Plavšak, v: M. Juhart, N. Plavšak (ur.), str. 234 in 235.

⁴⁶ Nično je pogodbeno določilo o pogodbeni kazni za primer, da bi potrošnik prišel v zamudo s plačilom kakšnega obroka kupnine.

4.3. Davčni vidik

Pri finančnem leasingu (ki mu lahko pripišemo značilnosti prodaje)⁴⁷ je treba davek na dodano vrednost (v nadaljevanju DDV) od vrednosti predmeta leasinga obračunati in v celoti plačati ob sklenitvi pogodbe, pri čemer je treba opozoriti, da leasingodajalci tega običajno prevalijo na leasingojemalca (v obliki ustrezno višjega prvega obroka leasinga), medtem ko je davčna osnova v primeru najema (operativnega leasinga)⁴⁸ posamično obročno plačilo, obveznost obračuna pa nastane takrat, ko poteče obdobje, na katero se plačilo nanaša (prim. prvi in drugi odstavek 33. člena ZDDV-1). V skladu z drugim odstavkom 39. člena ZDDV-1 se pri preklicu naročila, vračilu ali znižanju cene po opravljeni dobavi davčna osnova ustrezno zmanjša (popravek obračuna DDV). Pravilnik o izvajanju Zakona o davku na dodano vrednost⁴⁹ v 13. členu določa, da se od odškodnin, med katere sodi tudi povračilo škode zaradi razveljavitve pogodbe (če plačnik za to ni pridobil nobenega blaga oziroma ni prejel nobene storitve), DDV ne obračunava in ne plačuje; če se pogodba izpolni delno, je predmet DDV ta delna izpolnitev. Z vidika izračuna pozitivnega pogodbenega interesa je torej bistveno, da ima leasingodajalec v primeru razveze pogodbe o finančnem leasingu možnost, glede na določbo četrtega odstavka 243. člena OZ pa tudi obveznost uveljavljati popravek (zmanjšanje) obračunanega DDV, v primeru razveze pogodbe o operativnem leasingu pa tisti del še nezapadlih dogovorjenih obrokov leasinga, ki predstavlja DDV (22 %), ne more pomeniti povračila škode, saj mu ta v tem obsegu ne bo nastala.

4.4. Posebej o obrokih leasinga, zapadlih do razveze pogodbe

Leasingojemalci se v primeru leasingodajalčevega uveljavljanja zahtevkov v primeru razveze pogodbe o finančnem leasingu plačilo do takrat zapadlih neplačanih obrokov leasinga upirajo s sklicevanjem na prvi odstavek 526. člena OZ oziroma (v bistvenem enako) določbo prvega odstavka 54. člena ZVPot, da mora prodajalec, če se pogodba razveže, kupcu vrniti prejete obroke z (zakonitimi) obrestmi od dneva, ko jih je prejel (prim. tudi drugi odstavek 111. člena OZ). Trdijo, da bi mu jih bil leasingodajalec tako ali tako dolžan vrniti, pri čemer (lahko) že plačane obroke ugovarjajo v pobot. Vrhovno sodišče RS take ugovore dosledno zavrača

⁴⁷ Dejanska izročitev blaga na podlagi pogodbe o najemu blaga za določeno obdobje ali o prodaji blaga z odloženim plačilom, ki določa, da se ob normalnem poteku dogodkov lastništvo prenese najpozneje ob plačilu zadnjega obroka, se šteje za dobavo blaga (prim. točko b drugega odstavka 6. člena Zakona o davku na dodano vrednost – ZDDV, Uradni list RS, št. 117/2006 in nasl.).

⁴⁸ V skladu s prvim odstavkom 14. člena ZDDV-1 vsaka transakcija, ki ni dobava blaga, pomeni »opravljanje storitev«. O davčnopravnem razlikovanju med poslovnim in finančnim najemom (nepremičnin) glej tudi sklep Vrhovnega sodišča RS X Ips 476/2012 z dne 7. januarja 2016 in sodbo Sodišča EU v zadevi NLB Leasing, C-209/14, z dne 2. julija 2015.

⁴⁹ Uradni list RS, št. 141/2006 in nasl.

z argumentacijo, da do razveze pogodbe oziroma odvzema vozila zapadli obroki leasinga pomenijo povračilo za koristi, ki jih je leasingojemalec imel s predmetom leasinga (nadomestilo za njegovo uporabo oziroma najemnino). Pri tem se običajno opira (zgolj) na določila relevantnih splošnih pogojev.⁵⁰ Pripomniti velja, da je podlaga za tako odločitev podana tudi v določbi četrtega odstavka 111. člena OZ ter drugega odstavka 526. člena OZ oziroma (v bistvenem enaki) določbi drugega odstavka 54. člena ZVPot, da mora kupec (potrošnik) prodajalcu dati povračilo za uporabo vrnjene stvari (blaga) vse do razveze pogodbe.

V poslovni praksi obrok leasinga običajno sestavljajo amortizacija predmeta leasinga, obresti za uporabljena sredstva leasingodajalca, povračilo stroškov (dobave, transporta, storitve leasingodajalca), premije za rizike, davki (DDV) in dobiček leasingodajalca. Zato je vprašljivo, ali do razveze pogodbe zapadli obroki leasinga res lahko v celoti pomenijo (zgolj) nadomestilo za uporabo predmeta leasinga v smislu navedenih določb OZ in ZVPot. V zadevi II Ips 1056/2008⁵¹ je Vrhovno sodišče RS tovrstne ugovore leasingojemalca zavrnilo nekoliko nedosledno. Z njegovim stališčem, da naj bi posamezni obrok leasinga vseboval odkupno vrednost predmeta leasinga in njegovo amortizacijo, ki naj je ne bi bil dolžan povrniti, se ni strinjalo zato, ker za konkretno pogodbo o leasingu zaradi odsotnosti odkupnega upravičenja ni bilo mogoče uporabiti zakonskih določil o prodaji na obroke. Trditve, da v okviru povračila za korist, ki je bil z uporabo predmeta leasinga deležen, ne bi smeli upoštevati zneskov, ki jih je bil dolžan plačevati na račun odkupa vozila, in donosa leasingodajalca, pa je Vrhovno sodišče RS zavrnilo z argumentom nezadostne konkretiziranosti. Leasingojemalec ni substancirano navajal, da bi uveljavljani zneski odstopali od zneskov, ki se sicer plačujejo za najem takšnih vozil.

Zdi se, da se je Vrhovno sodišče RS odgovorilo na vprašanje, ali že zapadli obroki leasinga v celoti pomenijo (zgolj) nadomestilo za uporabo predmeta leasinga, nekoliko izognilo. Ni mogoče prezreti, da je pri pogodbah tako o finančnem kot tudi o operativnem leasingu posamezen obrok (nujno) večji od obroka (zgolj) najemnine (uporabnine), saj v vsakem primeru vsebuje tudi (delno) amortizacijo investicijskih stroškov, obresti za uporabljena sredstva leasingodajalca ipd. Menim, da bi bilo mogoče kot nadomestilo za uporabo šteti zgolj tisti del že plačanega obroka, ki ustreza višini povprečne tržne najemnine za uporabljeno stvar,⁵² upravičenost do tistega njegovega dela, ki to presega, pa bi bilo pravilneje ustrezno upoštevati pri izračunu odškodnine (v smislu pozitivnega pogodbenega interesa). Nič drugače ni (ob ustreznem leasingojemalčevem ugovoru) v primeru, če splošni pogoji vsebujejo (in v praksi je

⁵⁰ Prim. odločbe II Ips 104/2007 z dne 8. julija 2009, II Ips 508/2007 z dne 11. marca 2010, II Ips 736/2008 z dne 15. marca 2012 in II Ips 1056/2008 z dne 29. marca 2012.

⁵¹ Sodba z dne 29. marca 2012.

⁵² Prim. odločbe Vrhovnega sodišča RS II Ips 626/2008 z dne 7. maja 2009, II Ips 687/2007 z dne 26. avgusta 2010, II Ips 698/2009 z dne 28. oktobra 2010 idr., ki se sicer nanašajo na vprašanje uporabnine za nepremičnine.

to pogosto) določbo, da se zapadli obroki leasinga štejejo za plačilo nadomestila za uporabo predmeta leasinga, in štejemo, da je ta lahko v sferi pogodbene avtonomije. V skladu s pravili o razlagi pogodbe (prim. 82. člen OZ) bi bilo glede na siceršnje določbe splošnih pogojev, ki opredeljujejo, kaj vse je všteto v posamezen obrok, najbrž praktično nemogoče zaključiti, da je bil skupen namen pogodbenikov res takšen. To še zlasti velja ob določi 83. člena OZ, da se nejasna določila formularne pogodbe razlagajo v korist druge stranke, konkretno leasingojemalca. Bistveno pa je, da razlike v končnem znesku, do katerega je upravičen leasingodajalec zaradi razveze pogodbe, ob njegovi ustrezni procesni aktivnosti ne bi smelo biti, zato opisano razlikovanje po mojem mnenju nima praktičnega pomena. Tovrstni ugovori leasingojemalcev torej tudi ob ustrežnejši (zadostni) konkretizaciji ne morejo pripeljati do zanje ugodnejše odločitve. Edina izjema najbrž velja za znesek (na začetku razmerja obračunanega in plačanega) DDV pri finančnem leasingu, ki gotovo ne more pomeniti dela najemnine, ni pa tudi nujno, kot je že bilo razloženo, da je leasingodajalec do njega (v celoti) upravičen v okviru odškodnine.

5. Zavarovanje predmeta leasinga

Zavarovalne pogodbe se glede na subjekte lahko sklepajo v različnih kombinacijah. Najpreprostejši in najpogostejši je primer, ko na eni strani nastopa zavarovalnica, na drugi pa zavarovalec, ki pogodbo sklepa v svojem imenu in za svoj račun – je torej hkrati tudi v vlogi zavarovanca. Pri zavarovanju na tuj račun se zavarovalec zavarovalnici zaveže, upravičenec do zavarovalnine pa je tretja oseba – zavarovanec; ta je v pogodbi lahko natančno določen ali pa le določljiv – pogodba na račun tistega, katerega zadeva (prim. 921. in 929. člen OZ).

V poslovni praksi je sklenitev pogodbe o premoženjskem zavarovanju (prim. 948. in 949. člen OZ)⁵³ glede predmeta leasinga skoraj brez izjeme breme leasingojemalca, pri čemer leasinske pogodbe vsebujejo ali njegovo obveznost, da sklene zavarovalno pogodbo glede predmeta leasinga za leasingodajalčev račun,⁵⁴ ali njegovo obveznost, da sklene zavarovalno pogodbo za svoj račun,⁵⁵ pri čemer je dolžan zavarovalno polico vinkulirati v korist leasingodajalca.⁵⁶

⁵³ Zavarovanje lastnika vozila proti odgovornosti za škodo, povzročeno tretjim osebam (zavarovanje avtomobilske odgovornosti), po Zakonu o obveznih zavarovanjih v prometu – ZOZP (Uradni list RS, št. 70/1994 in nasl.) puščam ob strani, ker na področju leasinskih razmerij ni pomembnejših posebnosti.

⁵⁴ Tako obveznost določa tudi vzorčna pogodba v Berden, str. 98 (5. člen).

⁵⁵ V obeh primerih, upoštevajoč, da sodišča v pretežnem delu obravnavajo leasinske pogodbe, ki se nanašajo na motorna vozila, gre običajno za avtomobilsko kasko zavarovanje, ki krije škodo zaradi uničenja ali poškodovanja vozila, ki je posledica presenetljivih dogodkov v prometu in mirovanju, ob naravnih in elementarnih nesrečah, izginjtv in tatvini, ter zaradi dejanj tretjih oseb in posebnih dogodkov.

⁵⁶ Prim. vzorčno pogodbo o finančnem leasingu premičnin v Gerbec, Košir, str. 182 in 214.

Vrhovno sodišče RS je v zadevi II Ips 237/2008⁵⁷ aktivno legitimacijo za uveljavljanje zahtevka na podlagi pogodbe o zavarovanju avtomobilskega kaska priznalo leasingojemalcu, čeprav je bil kot zavarovanec v zavarovalni polici naveden leasingodajalec. Poudarilo je, da je glede na definicijo zavarovanca v splošnih pogojih bistveno, kdo je v konkretnem primeru imel interes za to, da zavarovani primer ne bi nastal (drugi odstavek 924. člena ZOR, sedaj drugi odstavek 948. člena OZ), in pojasnilo, da je glede na določila pogodbe o leasingu to leasingojemalec. Ta je kljub temu, da v času škodnega dogodka (še) ni bil pravni lastnik vozila, nosil vse tipične rizike lastnika, tudi nevarnost poškodovanja ali uničenja stvari.

S predstavljeno odločitvijo se ne morem strinjati. Za presojo, kdo je aktivno legitimiran za uveljavljanje plačila zavarovalnine na podlagi pogodbe o premoženjskem zavarovanju predmeta leasinga (čigav premoženjski interes je zavarovan), je ključna (zgolj) razlaga te pogodbe, ne pa (tudi) pogodbe o leasingu. Bistveno je, kako sta zavarovalno razmerje opredelila njegova udeleženca (zavarovalnica in, praviloma, leasingojemalec) – kot zavarovanje za svoj ali tuj račun.⁵⁸ Če je kot zavarovanec v zavarovalni polici naveden leasingodajalec, je (pravi) upnik iz takega zavarovalnega razmerja le on. Zavarovanca – upravičenca do zavarovalnine ne moreta biti hkrati tako leasingodajalec kot tudi leasingojemalec. Ta je lahko v takem položaju zgolj t. i. sozavarovana oseba; standardni splošni pogoji za zavarovanje avtomobilskega kaska namreč praviloma določajo, da je s kasko zavarovanjem krita tudi škoda, za katero je odgovorna oseba, ki ji je zavarovanec prepustil upravljanje zavarovanega vozila (razen v primeru kaznivega dejanja zatajitve), pri čemer se zavarovalnice odpovejo pravici do povračila te škode od teh oseb.⁵⁹ (Zgolj) nadaljnje razmerje med leasingodajalcem in leasingojemalcem (izročitev prejete zavarovalnine leasingojemalcu, njeno vračunanje v odškodnino zaradi odstopa od pogodbe idr.) je odvisno od vsebine leasinske pogodbe, pri čemer so relevantne (tudi) že navedene določbe OZ in ZVPot. Leasingojemalec je upravičenec iz takega zavarovalnega razmerja, če je sklenil zavarovalno pogodbo (v svojem imenu in) za svoj račun.

Poseben položaj ustvari morebitna (v poslovni praksi pogosta) vinkulacija zavarovalne police s strani leasingojemalca kot zavarovanca na leasingodajalca. V tem primeru je treba uporabiti določbe Stvarnoppravnega zakonika (SPZ)⁶⁰ o zavarovanju terjatve z zastavno pravico na drugi terjatvi (178. člen in naslednji).⁶¹ To pomeni, da je leasingojemalec zavarovanec, leasingodaja-

⁵⁷ Sodba z dne 16. junija 2011.

⁵⁸ Prim. tudi odločbe Vrhovnega sodišča RS II Ips 192/2005 z dne 21. decembra 2006, II Ips 1117/2008 z dne 17. junija 2010 in II Ips 54/2009 z dne 8. septembra 2011.

⁵⁹ Prim. 11. do 13. člen splošnih pogojev največje slovenske zavarovalnice, dostopnih na <https://www.triglav.si/wps/wcm/connect/5e10a536-2e29-4ac2-bba9-25b353d93750/PG-aka-11-7.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=5e10a536-2e29-4ac2-bba9-25b353d93750>.

⁶⁰ Uradni list RS, št. 87/2002 in 91/2013.

⁶¹ Prim. sodbo Vrhovnega sodišča RS III Ips 58/2001 z dne 10. januarja 2002 in Viršek.

lec pa zastavni upnik, ki je v zavarovanje svoje terjatve do leasingojemalca (iz leasinske pogodbe) dobil njegovo bodočo in pogojno denarno terjatev iz kasko zavarovanja. Zastavna pravica na tej terjatvi nastane v trenutku, ko zavarovalnica od leasingojemalca prejme obvestilo, da je terjatev zastavljena (vinkulirana), pri čemer mora ta leasingodajalcu izročiti morebitno listino in druga dokazila o zastavljeni terjatvi (prim. 179. člen SPZ). Bistveno je, da lahko zavarovalnica po prejemu obvestila o vinkulaciji (zastavitvi) veljavno izpolni samo leasingodajalcu (prim. 180. člen SPZ), ki je dolžan zastavljeno terjatev, ko ta zapade v plačilo, izterjati (prim. prvi odstavek 184. člena SPZ). Zavarovalnica lahko proti leasingodajalcu uveljavlja enake ugovore, kot jih pri odstopu terjatve dolžnik odstopljene terjatve lahko uveljavlja proti prevzemniku (prim. 186. člen SPZ).⁶²

Na podlagi pregleda odločb Vrhovnega sodišča RS je mogoče skleniti, da tako (in predvsem) strankam kot tudi sodiščem (nižjih stopenj) veliko težav povzroča kvalifikacija razmerja med zavarovalnico, ki zavarovalnino izplača leasingodajalcu kot zavarovancu, in leasingojemalcem kot povzročiteljem škode (pri uporabi zavarovanega vozila).⁶³ Bistvena za pravilno opredelitev tega razmerja v konkretnem primeru je presoja, ali je leasingojemalcu kot upravljavcu zavarovanega vozila po splošnih pogojih mogoče priznati status tako imenovane sozavarovane osebe.

Če ima leasingojemalec status sozavarovane osebe, so za sporno razmerje pomembne zlasti določbe splošnih pogojev, ki za tak primer (praviloma) določajo regresni zahtevek v korist zavarovalnice. Če pa leasingojemalcu tega statusa ni mogoče priznati, je treba sporno razmerje presojati po določilih o subrogaciji⁶⁴ (963. člen OZ).⁶⁵ Opisana diferenciacija je pomembna zaradi opredelitve, kakšna je ustrezna trditvena in dokazna podlaga vsake od pravnih strank. V prvem primeru gre za v splošnih pogojih določeno odškodninsko obveznost zaradi kršitve zavarovalne pogodbe, pri čemer so običajno določena tudi (protipravna) ravnanja voznika, ki pomenijo podlago za to obveznost, dokazna pravila (domneva alkoholiziranosti) in ekskulpacijski razlogi. V teh pravadah je središčno vprašanje, ali je voznik (leasingojemalec) kot sozavarovana oseba kršil zavarovalno pogodbo. Pozitiven odgovor nanj pomeni, da je zavarov-

⁶² V skladu z drugim odstavkom 421. člena OZ lahko dolžnik proti prevzemniku poleg ugovorov, ki jih ima proti njemu, uveljavlja tudi tiste ugovore, ki bi jih lahko uveljavljal proti odstopniku do takrat, ko je izvedel za odstop.

⁶³ Splošni pogoji redno določajo, da zavarovalnica krije škodo zavarovancu, ki se ukvarja z izposojanjem vozil ali dajanjem v zakup, tudi če je zavarovalni primer povzročil voznik brez vozniškega dovoljenja, pod vplivom alkohola, mamil idr.

⁶⁴ Prim. odločbe Vrhovnega sodišča RS II Ips 192/2005 z dne 21. decembra 2006, II Ips 785/2006 z dne 19. marca 2009, II Ips 4/2007 z dne 11. junija 2009, II Ips 79/2008 z dne 27. maja 2010, II Ips 1117/2008 z dne 17. junija 2010, II Ips 54/2009 z dne 8. septembra 2011 idr.

⁶⁵ Po prvem odstavku tega člena z izplačilom odškodnine iz zavarovanja preidejo do višine izplačane zavarovalnine po samem zakonu na zavarovalnico vse zavarovančeve pravice nasproti tistemu, ki je kakorkoli odgovoren za škodo.

valne pravice izgubil le on, zato je zavarovalnici dolžan povrniti zavarovancu (leasingodajalcu) izplačano zavarovalnino.⁶⁶

V drugem primeru odškodninski zahtevek oškodovanca – zavarovanca proti odgovorni osebi (do višine izplačane zavarovalnine) *ex lege* preide na zavarovalnico, zato morajo biti za utemeljenost njenega tožbenega zahtevka podani vsi štirje elementi tako imenovanega splošnega civilnega (odškodninskega) delikta.⁶⁷ Leasingojemalca zavarovalna pogodba in splošni pogoji kot njen sestavni del ne zavezujejo; pomemben je zgolj odgovor na vprašanje, ali je kakorkoli odgovoren za škodo po splošnih načelih odškodninskega prava. Trditveno in dokazno breme zavarovalnice, da je leasingojemalec prometno nesrečo povzročil, ker je kršil katero od določb Zakona o pravilih cestnega prometa (ZPrCP),⁶⁸ ni (posebno) težko. Ugotavljanje (ne)alkoholiziranosti leasingojemalca v času prometne nesreče (kar je zelo pogosto vsaj eno, če ne edino sporno vprašanje v teh pravdah) je lahko pomembno le, če mu kot nedopustnega ravnanja ni mogoče očitati česa drugega, pri čemer domneve alkoholiziranosti, ki jo (praviloma) določajo splošni pogoji, ni. Pomembna je (lahko) tudi določba četrtega odstavka 963. člena OZ, ki izključuje subrogacijo proti osebam, za katere lahko domnevamo, da tudi zavarovanec od njih ne bi zahteval odškodnine (sorodniki, delavci), razen če so te škodo povzročile namenoma ali so zavarovane pred odgovornostjo (peti odstavek 963. člena OZ).

6. Poroštvena odgovornost za obveznosti leasingojemalca

V praksi Vrhovnega sodišča RS so relativno pogoste zadeve, v katerih leasingodajalci svoje zahtevke iz naslova razveze leasinske pogodbe uveljavljajo (tudi) zoper osebe, ki so se za obveznosti leasingojemalca zavezale kot (solidarni) poroki. Njihovi ugovori so pretežno sestavljeni iz zavračanja plačila odškodnine, ker naj se s poroštveno pogodbo za to obveznost ne bi zavezali. Vrhovno sodišče RS je tovrstne ugovore že večkrat zavrnilo. Pri tem se praviloma sklicuje na četrti odstavek 1017. člena OZ (prej četrti odstavek 1002. člena ZOR), v skladu s katerim porok odgovarja tudi za vsako povečanje obveznosti, nastalo z dolžnikovo zamudo ali po dolžnikovi krivdi, če ni dogovorjeno kaj drugega. Obveznost iz leasinske pogodbe ni samo obveznost izpolniti pogodbo, temveč tudi obveznost(i), ki nastane(jo) zaradi njene neizpolnitve; taka je tudi plačilo odškodnine v višini pozitivnega pogodbenega interesa.⁶⁹

⁶⁶ Prim. zlasti odločbi Vrhovnega sodišča RS II Ips 4/2007 z dne 11. junija 2009 in II Ips 79/2008 z dne 27. maja 2010.

⁶⁷ Nedopustno ravnanje (škodljivo dejstvo), (nedopustna, pravno priznana) škoda, vzročna zveza med njima ter odgovornost (subjektivna – krivdna ali objektivna), in sicer hkrati – kumulativno.

⁶⁸ Uradni list RS, št. 109/10 in nasl.

⁶⁹ Prim. odločbe II Ips 135/2008 z dne 31. marca 2011, II Ips 712/2009 z dne 5. julija 2012, II Ips 67/2011 z dne 3. aprila 2014, II Ips 34/2012 z dne 13. novembra 2014 in II Ips 305/2013 z dne 9. julija 2015 idr.

V zadevi II Ips 305/2013⁷⁰ se je Vrhovno sodišče RS opredelilo do ugovora nezadostne opredeljenosti obveznosti, na katero se poroštvo nanaša. Ponovilo je, da pogoj pisnosti poroštvene izjave (1013. člen OZ) ne pomeni samo, da mora biti izjava poroka pisna, ampak tudi, da mora biti obveznost, na katero se poroštvo nanaša, opredeljena.⁷¹ Če obveznost ni vsebinsko identificirana, poroštvena izjava ne učinkuje. Obveznost je opredeljena, če razkriva vse elemente, ki so pomembni za presojo porokovega pravnega položaja, zlasti teže in pomena posledic njegove zaveze (pri čemer je za vsebino standarda opredeljenosti obveznosti pomembno tudi, ali je porok gospodarski subjekt ali posameznik). Presodilo je, da je bila obveznost v vsaki od obravnavanih poroštvenih izjav opredeljena na način, ki je poroku omogočil presojo njegovega položaja. Poroštvene izjave so namreč vsebovale zadostne podatke, da je obveznosti, za katere je porok prevzel jamstvo, vsebinsko mogoče identificirati; lahko je ugotovil tako višino poroštvene obveznosti kot tudi njeno zapadlost, obresti idr. V zvezi s tem vprašanjem je pomembna tudi odločba v zadevi II Ips 135/2008,⁷² v kateri se je Vrhovno sodišče RS opredelilo do vprašanja (i)relevantnosti izročitve splošnih pogojev leasinga poroku. Poudarilo je, da so v konkretni zadevi splošni pogoji nedvomno pomembni za položaj poroka, saj določajo višino odškodnine v primeru odstopa od pogodbe (kar je /tudi/ predmet tožbenega zahtevka). Izročitev splošnih pogojev poroku je zato pomembna za obstoj njegove obveznosti, pri čemer pa ni relevantno, ali se je toženec z njimi seznanil v vlogi poroka ali zakonitega zastopnika glavnega dolžnika (prim. tretji odstavek 142. člena ZOR, sedaj tretji odstavek 120. člena OZ).

7. Sklep

Za pogodbo o finančnem leasingu se uporabljajo tudi splošna pravila pogodbenega prava, čeprav je konkretna vsebina pravic in obveznosti pogodbenikov odvisna predvsem od vsakokratnega zapisa pogodbenih določil, zlasti splošnih pogojev, ki natančno urejajo številna specifična vprašanja. Za pogodbo o leasingu je sicer značilna prepustitev rabe določene stvari proti plačilu, vendar nedobava predmeta leasinga ni razlog za razbremenitev leasingojemalčeve obveznosti plačevanja obrokov, če sta pogodbeni stranki leasingodajalčevo odgovornost za to izključili in je leasingodajalec hkrati odstopil vse svoje zahtevke v razmerju do dobavitelja leasingojemalcu. Pogodba o leasingu, ki prevzame (tudi) značilnosti prodajne pogodbe (na obroke), se glede posledic razveze ne razlikuje od pogodbe o leasingu, ki ji teh lastnosti ne moremo pripisati. Odškodnini v višini vsote vseh še nezapadlih obrokov leasinga, ki je v

⁷⁰ Sodba z dne 9. julija 2015.

⁷¹ Tako Vrhovno sodišče RS tudi v odločbah II Ips 232/2005 z dne 18. januarja 2007, II Ips 969/2007 z dne 16. decembra 2010, II Ips 879/2009 z dne 14. julija 2011 idr.

⁷² Sodba z dne 31. marca 2011.

leasinških pogodbah običajna, lahko pripišemo značaj dopustnega dogovora o načinu izračuna (leasingodajalčevega) pozitivnega pogodbenega interesa. Njegova (ne)dopustnost oziroma njegova (ne)skladnost z določbami OZ in ZVPot je vprašanje, ki ga je treba rešiti za vsak posamezen primer posebej. Za presojo, kdo je aktivno legitimiran za uveljavljanje plačila zavarovalnine na podlagi pogodbe o premoženjskem zavarovanju predmeta leasinga, je ključna (zgolj) razlaga te pogodbe, ne pa (tudi) pogodbe o leasingu. Kvalifikacija razmerja med zavarovalnico, ki zavarovalnino izplača leasingodajalcu kot zavarovancu, in leasingojemalcem kot povzročiteljem škode (pri uporabi zavarovanega vozila), je odvisna od presoje, ali je leasingojemalcu po splošnih pogojih mogoče priznati status tako imenovane sozavarovane osebe. Če tak status ima, so za sporno razmerje pomembne zlasti določbe splošnih pogojev, ki za tako situacijo (praviloma) določajo regresni zahtevek v korist zavarovalnice; v nasprotnem primeru je treba sporno razmerje presojati po določilih o subrogaciji. Leasingojemalčev solidarni porok je leasingodajalcu dolžan povrniti tudi škodo, ki je temu nastala zaradi leasingojemalčeve kršitve pogodbe o leasingu.

Literatura

- Berden, Andrej. Pogodba o leasingu. Ljubljana: Center za samoupravno normativno dejavnost, 1978.
- Cigoj, Stojan. Komentar obligacijskih razmerij: veliki komentar Zakona o obligacijskih razmerjih, II. knjiga. Ljubljana: ČZ Uradni list SRS, 1984.
- Dolenc, Mile. Načelo vestnosti in poštenja v civilnem pravu. Podjetje in delo, 2012, letn. XXXVIII, št. 6-7, str. 1066–1075.
- Gerbec, Franci, Košir, Borut. Pogodbe o leasingu (Vzorčne pogodbe in komentar). Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1999.
- Grilc, Peter. Moderni tipi pogodb avtonomnega gospodarskega prava. Ljubljana: Gospodarski vestnik, 1996.
- Jadek Pensa, Dunja. Nekatere sporne pogodbene klavzule pri indirektnem finančnem leasingu. Pravosodni bilten, 2003, letn. 24, št. 3, str. 205–223.
- Juhart, Miha. V: Juhart, M., Plavšak, N. (ur.), Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del), 1. knjiga. Ljubljana: GV Založba, 2003.
- Juhart, Miha. Pojem in pravna narava opcij. Podjetje in delo, 2004, letn. XXX, št. 6-7, str. 1103–1109.
- Kranjc, Vesna. V: Juhart, M., Plavšak, N. (ur.), Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del), 1. knjiga. Ljubljana: GV Založba, 2003.
- Možina, Damjan. Kaj je narobe z Zakonom o varstvu potrošnikov. Podjetje in delo, 2012, letn. XXXVIII, št. 6-7, str. 1437–1449.

- Plavšak, Nina. V: Juhart, M., Plavšak, N. (ur.), *Obligacijski zakonik s komentarjem (splošni del)*, 2. knjiga. Ljubljana: GV Založba, 2003.
- Strohsack, Boris. *Obligacijska razmerja III* (druga, spremenjena in dopolnjena izdaja). Ljubljana: ČZ Uradni list RS, 1996.
- Viršek, Milan. *Vinkulacija zavarovalne police*. Portorož 4. 6. 2004. Dostopno na www.zav-zdruzenje.si/wp-content/uploads/2013/01/Vinkulacija-zavarovalne-police.pdf (8. 4. 2016).